

SEPLENIENIE – SYGMATYZM

łac. *sigmatismus* (od grec. σ /sigma/ 'litera s')

W seplenieniu zaburzeniu może ulec jedna głoska spośród dentalizowanych, dwie, kilka bądź wszystkie. Najczęściej zaburzone są głoski jednego szeregu, np. syczącego. Zaburzeniu nieraz ulegają tylko głoski szczelinowe(s, z, ś, ź, sz, ż) lub zwarto-szczelinowe(c, dz, ć, dź, cz, dż) jednego, dwóch lub wszystkich trzech szeregów, czasem tylko głoski dźwięczne jednego, dwóch lub wszystkich trzech szeregów.

Ze względu na miejsce realizacji wadliwego dźwięku można wyodrębnić wiele rodzajów sygmatyzmu właściwego; niektórzy autorzy podają nawet 50.

Do najczęściej spotykanych należą sygmatyzmy:

- + międzyzębowy;
- + boczny;
- + wargowy
- + wargowo-zębowy;
- + przyzębowy;
- + podniebienny;
- + krtaniowy;
- + nosowy;

- ✚ dorsalny (dotyczy tylko szeregu szumiącego sz, ź, cz dź; podczas realizacji tych głosek przednia część języka zbliża się do wałka dziąsłowego, ale czubek jest przy dolnych siekaczach, u niektórych osób dźwięk może być bardzo zbliżony do prawidłowej artykulacji, ale u wielu głoski te przypominają głoski syczące, szczególnie przy szybkim tempie mówienia); (

W realizacjach głosek dentalizowanych spotyka się poza tym niewielkie odchylenia w zakresie miejsca artykulacji lub wielkości szczeliny, przez którą wydostaje się powietrze. Niedbale wymawiane głoski szumiące(sz, ź, cz, dź) mogą mieć brzmienie lekko zmiękczone albo przypominające głoski syczące. Głoski syczące(s, z, c, dz) mogą mieć brzmienie pośrednie pomiędzy syczącymi a szumiącymi. Wreszcie, obecnie często jest spotykana wymowa głosek ciszących(ś, ź, ć, dź) z niedostatecznym zmiękczeniem.

Przyczyny sygmatyzmu mogą leżeć zarówno w czynnikach środowiskowych, np. nieprawidłowej wymowie głosek u osób z najbliższego otoczenia dziecka w okresie rozwoju mowy, jak i wewnątrzpochodnych – organicznych i funkcjonalnych, np. w nieprawidłowej budowie języka lub wędzidełka podjęzykowego, w przypadku wady zgryzu, najczęściej przy zgryzie otwartym, przy niepełnym uzębieniu (gdy nie ma kilku lub kilkunastu zębów), przy niedosłuchu, szczególnie w zakresie tonów wysokich, niedokształceniu słuchu fonematycznego, obniżeniu sprawności mięśni języka i warg (do czego przyczynić się mogą częste nieżyty górnych dróg oddechowych, nieprawidłowy tor oddychania, przetrwała niemowlęca pozycja języka podczas połykania i w spoczynku oraz złe nawyki żywieniowe) itp.

Wymienione rodzaje sygmatyzmu właściwego z reguły dotyczą wszystkich trzech szeregów (poza dorsalnym), ale niektóre częściej obserwuje się w jednym z nich, np. seplenienie międzyzębowe najczęściej dotyczy szeregu syczącego.

SEPLENIENIE MIĘDZYZĘBOWE (INTERDENTALNE)

łac. *sigmatismus interdentali*

Rodzaj sygmatyzmu właściwego, który najczęściej dotyczy szeregu syczącego/s, z, c, dz/. Podczas artykulacji czubek języka wsuwa się między zęby, powodując opuszczenie żuchwy i brak dentalizacji. Język jest płaski, nie tworzy się rowek w linii pośrodkowej. Szczelina, przez którą przedostaje się powietrze, tworzy się pomiędzy górnymi zębami a czubkiem lub przednią częścią języka. Brzmienie głosek jest tępe, podobne do angielskiego *th*.

Seplenienie międzyzębowe jest bardzo często spotykane, zwykle powstaje na skutek niewłaściwego toru oddychania, spowodowanego częstymi nieżytami górnych dróg oddechowych, w tym na skutek alergii. Przyczyną mogą być również: przerosnięte migdałki, skrócone wędzidełko podjęzykowe, obniżone napięcie mięśniowe. Prawie zawsze towarzyszy zgryzowi otwartemu.

Trwałe usunięcie międzyzębowej artykulacji jest bardzo trudne lub niemożliwe bez zlikwidowania bezpośredniej przyczyny. W przypadku wad zgryzu konieczne jest podjęcie terapii ortodontycznej, w przypadku chorób laryngologicznych – odpowiedniego leczenia. Nieprawidłowe nawyki należy zaś wyeliminować.

Za odmianę seplenienia międzyzębowego można uznać:

- seplenienie międzywargowe (sygmatyzm interlabialny) – czubek języka wsuwa się między wargi, a szczelina tworzy się między górną wargą a brzegiem języka,

- seplenienie międzyzębowe boczne (sygmatyzm interdentalny boczny) – brzeg lub brzezi języka, a czasem nawet jego czubek, wsuwa się pomiędzy zęby przedtrzonowe i/lub trzonowe.

W przypadku seplenienia międzyzębowego, gdy międzyzębowo wymawiane są głoski /t, d, n/, a nieraz też /l/ i /r/, mówi się o seplenieniu międzyzębowym wielorakim (łac. *sigmatismus multiplex interdentalis*).

PARASYGMATYZM

łac. *parasygmatismus* (z grec. *para* ‘obok, koło’; łac. *sigmatismus*)

Zaburzenie wymowy polegające na wymawianiu zamiast głoski lub głosek z grupy głosek dentalizowanych, tzw. trzech szeregów, innej, mieszczącej się w polu realizacji innego fonemu – najczęściej są to głoski mieszczące się w zakresie tej grupy, np. zamiast głosek przedniojęzykowo-dziąsłowych /sz, ź, cz, dź/ odpowiednio głosek przedniojęzykowo-zębowych /s, z, c, dz/ lub środkowojęzykowych /ś, ź, ć, dź/, bądź zamiast /sz, ź, cz, dź/ i /s, z, c, dz/ odpowiednio głosek /ś, ź, ć, ź/, a zamiast /s, z, c, ź/ odpowiednio /ś, ź, ć, ź/ lub rzadziej /š, ž, č, dž/. Głoski szczelinowe z tej grupy mogą być zastępowane zwarto-szczelinowymi bądź na odwrót, a głoski dźwięczne – bezdźwięcznymi. Rzadziej zdarzają się przypadki wystąpienia innych wymian, przede wszystkim /t, d, h, f, k/, a nawet /g, w/.

Przykłady: wymowa /suflada/ zamiast /szuflada/, /śanki/ lub /tanki/ zamiast /sanki/, /zaba/ zamiast /żaba/, /żamek/ zamiast /zamek/ itp.

Niektóre wymiany głoskowe utrudniają rozumienie komunikatu, szczególnie w przypadku, gdy nie są to substytucje występujące naturalnie w okresie rozwoju mowy, np. /towa/ zamiast /sowa/, /hamolot/ zamiast /samolot/.

W przypadku parasygmatyzmu nierzadkie jest występowanie homonimów, wtórnie powstałych na skutek zamiany głosek, np. *sale* – *szale*, *kasa* – *kasza*, *miski* – *miśki*, co utrudnia odbiór mowy.

Przyczyny wystąpienia parasygmatyzmu to najczęściej obniżenie sprawności narządów mowy lub/i ich nieprawidłowa budowa, w szczególności języka: brak pionizacji języka, skrócone wędzidełko podjęzykowe (w takiej sytuacji często współwystępują z tą wadą inne zaburzenia artykulacji, przede wszystkim lambdacyzm i sygmatyzm szeregu szumiącego), oraz zaburzenie słuchu fonemowego.

Podsumowując powyższe treści, zachęcam do obejrzenia poniższego filmiku, w którym dość precyzyjnie zaprezentowano rodzaje seplenienia. ☺

<https://www.youtube.com/watch?v=hdt392ln9B4>

Poniżej propozycję ćwiczeń buzi i języka z podziałem na trzy szeregi.

Opracowanie:

Dagmara Gawenda – Drab, neurologopeda, pedagog

Źródło:

- I. Styczek: Logopedia, Warszawa 1979.
- Sołtys-Chmielowicz: Zaburzenia artykulacji. Teoria i praktyka, Kraków 2008.
- Rysopisy
- printoteka.pl

Ćwiczenia dla szeregu ciszącego /ś, ź, ć, dź/

 <p>© printotek @ pl</p> <p>Oprzyj czubek języka o wewnętrzną powierzchnię dolnych zębów, a następnie spróbuj unieść jego środek do podniebienia.</p>	 <p>© printotek @ pl</p> <p>Naprzemiennie dotykaj czubkiem języka górnych, a następnie dolnych siekaczy, po wewnętrznej stronie, przy otwartych ustach.</p>
 <p>© printotek @ pl</p> <p>Układaj usta naprzemiennie jak podczas wymawiania głoski „u”, a następnie jak podczas wymawiania głoski „i”.</p>	 <p>© printotek @ pl</p> <p>Naprzemiennie uśmiechaj się lekko z zamkniętymi ustami, powracając po chwili do pozycji neutralnej.</p>
 <p>© printotek @ pl</p> <p>Obliź językiem wewnętrzną powierzchnię dolnych zębów i dziąsła.</p>	 <p>© printotek @ pl</p> <p>Naprzemiennie otwieraj i zamykaj środkową część warg podczas zaciskania kątek ust tak jak ryba.</p>

Ćwiczenia dla szeregu syczącego /s, z, c, dz/

GIMNASTYKA BUZI i JĘZYKA

Ćwiczenia przygotowujące do artykulacji głósłki S.

Start

Zaprezentuj szeroki uśmiech z widocznymi zębami.

Przeskocz o 2 pola do przodu.

Schowaj język za dolnymi zębami.

Powiedz AAA i zbliz zęby do siebie.

Cofnij się o 1 pole.

Policz językiem zęby na dole.

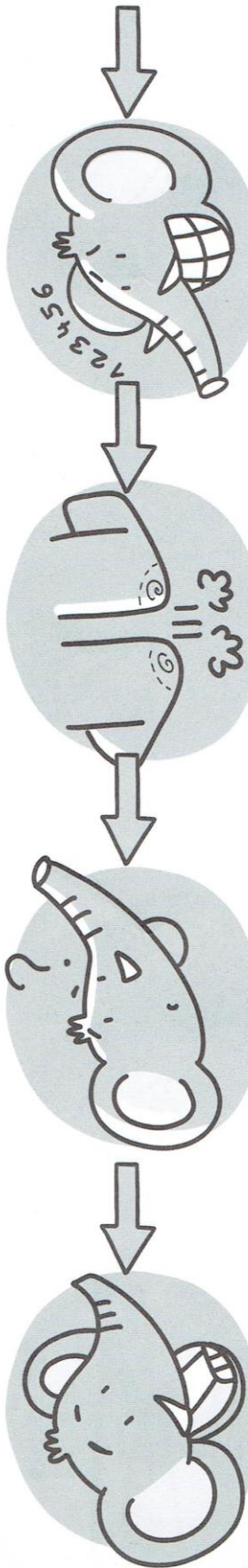
Tracisz 1 kolejkę.

Ziewnij szeroko.

Przesuń się o 2 pola do przodu.

Zrób śmieszna minę.

Dmuchar na zapaloną świeczkę, tak by płomień tańczył.

„Zamiataj” językiem podłogę w buzi.

Wymyśl sam ćwiczenie języka.

Przeskocz o 3 pola do przodu.

Przez 6 sekund uśmiechaj się, pokazując zęby.

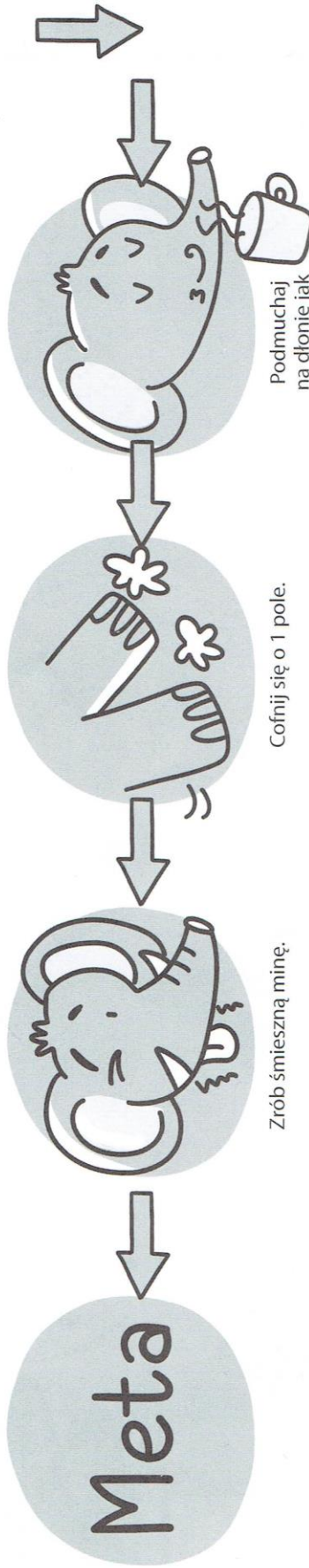

Myj językiem dolne zęby od środka.

Udawaj lwa – wyszczerz zęby.

Tracisz 1 kolejkę.

Przesuń się o 1 pole do przodu.

Zrób śmieszny minę.

Cofnij się o 1 pole.

Podmucharaj na dłonie jak na gorącej herbatce.

Meta

Do gry potrzebne będą kostka oraz pionki. Gracze rzucają kostką na zmianę i poruszają się o tyle pól, ile pokaże kostka. Wykonują wspólnie zadania opisane pod polem, na którym się zatrzymają. Ten, kto pierwszy dotrze do mety, wygrywa.

Ćwiczenia dla szeregu szumiącego /sz, ż, cz, dż/

